

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра Фінансового менеджменту та фондового ринку

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою професійного спрямування
«Фінансовий та страховий менеджмент»

на тему: **«Сучасні тенденції та проблеми розвитку добровільних видів страхування».**

Виконавець:

Студентка факультету фінансів та
банківської справи

Бічковська Олександра Сергіївна _____
/підпис/

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, ст. викладач
Астахова Наталія Ігорівна _____

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Страховий ринок в Україні формується відповідно до економічних та соціальних перетворень, розвитку міжнародних відносин. Тенденції розвитку економіки, політичні та економічні кризи, зростання конкуренції призводять до переорієнтації та розвитку системи захисту юридичних та фізичних осіб від матеріальних втрат, які можуть виникнути в результаті будь-яких зовнішніх впливів, стихійного лиха, нещасного випадку та інших ризикових обставин. У зв'язку з цим, добровільність прийняття рішень щодо мінімізації втрат і надання таких послуг страховими компаніями є основою розвитку ринку добровільних видів страхування в Україні.

Досконалий розвиток добровільного страхування свідчить про зрілість ринкових відносин. Слід зазначити, що державна політика в галузі страхування потребує збалансованого підходу та забезпечення оптимального співвідношення між обов'язковим і добровільним страхуванням, що сприятиме залученню страхового ринку до вирішення соціальних питань. Тому дослідження сучасних тенденцій розвитку добровільного страхування в Україні є надзвичайно актуальним.

У кваліфікаційній роботі магістра ми поставили перед собою завдання розглянути основні тенденції та динаміку розвитку добровільного страхування в Україні, дати характеристику основних страхових послуг з добровільного страхування, дослідити найважливіші проблеми та знайти шляхи їхнього вирішення.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз сучасного стану і перспектив розвитку добровільного страхування в Україні, дослідження основних проблем і розробка, на основі проведеного аналізу, пропозицій для їх ефективного вирішення.

Об'єктом дослідження є процеси формування та надання послуг з добровільного страхування.

Предметом дослідження є економічні відносини між страховиками і страхувальниками, які виникають в процесі надання страхових послуг з добровільного страхування.

Для здійснення поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра визначено наступні задачі:

- визначити економічну сутність та принципи добровільного страхування;
- розглянути класифікацію добровільного страхування;
- дослідити механізм надання страхових послуг з добровільного страхування;
- проаналізувати сучасні тенденції розвитку добровільного страхування в Україні;
- визначити проблеми розвитку добровільного страхування в Україні;
- надати рекомендації щодо удосконалення механізму надання страхових послуг з добровільного страхування в Україні.

Інформаційна база дослідження. У кваліфікаційній роботі ми будемо використовувати законодавчі та нормативні акти, які регулюють страховий ринок в Україні, наукові праці вітчизняних й зарубіжних економістів, які працювали над визначенням закономірностей функціонування і розвитку страхового ринку, розробляли варіанти ефективної для розвитку економіки державної політики у сфері добровільного страхування. Також предметом нашого вивчення буде офіційна статистика розвитку добровільного страхування в Україні, а також періодичні видання, які дозволяють визначити сучасні тенденції ринку добровільного страхування в Україні.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (38 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 76 сторінок. Основний зміст викладено на 72 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 14 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні основи добровільного страхування» розглянуто сутність добровільного страхування, наведено та проаналізовано класифікацію страхування, визначені особливості надання страхових послуг з добровільного страхування.

Найважливіша класифікаційна ознака у страхуванні - форма проведення. За цією ознакою страхування поділяється на добровільне й обов'язкове. Згідно з вимогами внутрішнього законодавства України, також страхування може проводитись в обов'язковій і добровільній формах.

Чинні в даний час умови усіх видів страхування вироблені багаторічною практикою його проведення з урахуванням досвіду інших країн. Вони постійно удосконалюються з метою більш повного задоволення інтересів страхувальників.

Принцип добровільної участі в страхуванні повною мірою поширюється як на страхувальника, так й на страховика. При цьому страховик має право відмовити страхувальнику, якщо його волевиявлення суперечить умовам страхування.

Принцип вибіркового охоплення добровільним страхуванням фізичних та юридичних осіб пов'язаний з тим, що не всі страхувальники виявляють бажання в ньому брати участь. Крім того, за умовами страхування можуть діяти обмеження для заключення договорів (вік страхувальника, стан здоров'я страхувальника тощо).

Принцип обмеження терміну добровільного страхування визначається тим, що початок і закінчення терміну страхування окремо обумовлюються в договорі страхування, оскільки страхове відшкодування підлягає виплаті тільки в тому випадку, якщо страховий випадок відбувся в період страхування.

Принцип сплати разового або періодичних страхових внесків встановлює, що при добровільному страхуванні набуття чинності договору страхування обумовлено сплатою страхового внеску. Несплата чергового внеску по

довгостроковому добровільному страхуванню, як правило, призводить до припинення дії договору.

Рекомендований перелік добровільних видів страхування наведено у ст. 6 ЗУ «Про страхування», якою передбачено більше 20 видів добровільного страхування. Страхові послуги є результатом діяльності страхової компанії щодо задоволення потреб клієнтів, пов'язаних із захистом їх майнових та особистих інтересів. Добровільний характер надання страхових послуг характерний для більшості видів страхування. Розглянемо детальніше особливості надання страхових послуг та визначимо добровільні види страхування за галузями страхування.

За об'єктами страхового захисту страхування поділяють на три великі спеціалізовані галузі:

1) особове (особисте) страхування, яке страхує майнові інтереси, пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю та додатковою пенсією страхувальника або застрахованої особи;

2) майнове страхування, яке страхує майнові інтереси, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням майном;

3) страхування відповідальності, яке страхує майнові інтереси, пов'язані з відшкодуванням заподіяної страхувальником шкоди третій (юридичній чи фізичній) особі або її майну.

Кожна з трьох галузей страхування має підгалузі, для яких теж характерна складна будова, представлена відповідними видами добровільного страхування.

Зазначимо, що окремі види страхування можуть проводитись як в обов'язковій, так і в добровільній формах.

Протягом усього свого існування суспільство у кожній сфері своєї діяльності стикається із суперечностями між природою і людиною, між окремими суб'єктами виробничих відносин. Ці суперечності зумовлюють появу несприятливих подій (ризиків), які негативно впливають на життя людей та діяльність підприємств.

Настання таких подій постійно змушувало людство шукати шляхи надійного захисту від небезпек. Необхідність захисту, добровільний підхід щодо організації страхових відносин поступово призвели до появи такого виду діяльності, який базується на акумуляції фінансових ресурсів з метою відшкодування збитків, які були завдані як фізичним, так і юридичним особам, що створює сприятливі умови для безперебійного процесу суспільного відтворення. Саме такий вид діяльності називається добровільним страхуванням, а послуга щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб – страховою послугою з добровільного страхування. Саме вона є продуктом продажу страхових компаній, що функціонують на страховому ринку.

У другому розділі «Практичні аспекти аналізу добровільного страхування в Україні» досліджено сучасні тенденції розвитку добровільного страхування в Україні, проведено аналіз добровільних видів страхування на прикладі СК ПрАТ «Українська страхова група».

За оцінками фахівців, страховий ринок - це найперспективніший сектор фінансового ринку, який останнім часом показує результати стабілізації та розвитку. Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків.

Розглянуто основні показники діяльності страхового ринку та його динаміку. Також визначено, які тенденції характеризують розвиток добровільних видів страхування в Україні, оскільки саме вони визначають рівень розвитку страхового ринку в цілому.

Частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП залишилась на рівні 2018 року та становила 1,0%. У порівнянні з 2018 роком на 3 633,7 млн грн (7,4%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 5 161,7 млн грн (15,0%).

Збільшення валових страхових премій відбулося по таким видам страхування: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка") (збільшення валових страхових платежів на 2 135,1 млн. грн. (16,5%)); медичне страхування (збільшення валових страхових платежів на 983,6 млн. грн. (28,2%)); страхування життя (збільшення валових страхових платежів на 717,9 млн. грн. (18,4%)); страхування медичних витрат (збільшення валових страхових платежів на 539,6 млн. грн. (40,1%)); страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (збільшення валових страхових платежів на 249,2 млн. грн. (5,5%)); страхування майна (збільшення валових страхових платежів на 164,6 млн. грн. (2,6%)); страхування від нещасних випадків (збільшення валових страхових платежів на 118,0 млн. грн. (6,7%)).

Водночас, зменшилися валові страхові премії зі страхування фінансових ризиків (зменшення валових страхових платежів на 737,9 млн. грн. (14,4%)); авіаційне страхування (зменшення валових страхових платежів на 338,0 млн. грн. (32,4%)); страхування відповідальності перед третіми особами (зменшення валових страхових платежів на 328,5 млн. грн. (12,8%)); страхування вантажів та багажу (зменшення валових страхових платежів на 64,0 млн. грн. (2,2%)).

Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2019 рік становила 74,7%, що на 5,0 в.п. більше в порівнянні з 2018 роком. Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за I квартал 2020 року становила 83,7%, що на 11,1 в.п. більше в порівнянні з I кварталом 2019 року.

Протягом аналізованого періоду зменшилась кількість укладених договорів страхування на 4 153,8 тис. одиниць (або на 2,1%), при цьому на 330,4 тис. одиниць (або на 0,5%) зросла кількість договорів з добровільного страхування, в тому числі зросла кількість укладених договорів страхування медичних витрат на 2 023,9 тис. одиниць (або на 45,4%), кількість укладених договорів страхування відповідальності перед третіми особами зросла на 942,0 тис. одиниць (або на 58,6%), кількість укладених договорів страхування від нещасних випадків зменшилась на 3 507,5 тис. одиниць (або на 9,3%). Кількість укладених договорів з обов'язкового страхування зменшилась на 6 369,1 тис. одиниць (або на 4,8%) за рахунок зменшення кількості договорів страхування від нещасних випадків на транспорті на 6 929,9 тис. одиниць (5,6%). Обсяг

валових страхових виплат/відшкодувань у порівнянні з 2018 роком збільшився на 1 474,9 млн грн (11,5%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 1 607,9 млн грн (12,9%).

Збільшилися валові страхові виплати з таких видів страхування, як: автострахування (збільшення валових страхових виплат на 883,1 млн грн (15,1%)), медичне страхування (збільшення валових страхових виплат на 507,4 млн грн (24,2%)), страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових виплат на 92,8 млн грн (76,0%)). Водночас, зменшилися валові страхові виплати зі страхування майна (зменшення валових страхових виплат на 263,1 млн грн (18,5%)), страхування життя (зменшення валових страхових виплат на 129,0 млн грн (18,3%)).

Обсяг валових страхових виплат/відшкодувань у порівнянні з I кварталом 2019 року збільшився на 438,7 млн. грн. (13,2%), обсяг чистих страхових виплат збільшився на 410,3 млн. грн. (12,6%). Зростання обсягів валових страхових виплат у I кварталі 2020 року мало місце у більшості видів страхування, так збільшилися валові страхові виплати з таких видів страхування, як: автострахування (збільшення валових страхових виплат на 165,9 млн. грн. (10,2%)), медичне страхування (безперервне страхування здоров'я (збільшення валових страхових виплат на 119,6 млн. грн. (18,4%)), страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ (збільшення валових страхових виплат на 94,5 млн. грн. (2 рази)). Водночас, зменшилися валові страхові виплати зі страхування від нещасних випадків на 33,0 млн. грн. (45,6%), фінансових ризиків на 25,8 млн. грн. (6,3%), страхування майна на 15,1 млн. грн. (9,6%).

Рівень валових виплат у порівнянні з аналогічним періодом 2018 року збільшився на 1,0 в.п. та становив 27,1%. Рівень чистих страхових виплат станом на 31.12.2019 становив 35,5%, що менше на 0,6 в.п. у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Високий рівень валових та чистих страхових виплат спостерігається з медичного страхування – 58,2% та 61,0%, за видами добровільного особистого страхування – 36,1% та 40,0%, за видами недержавного обов'язкового страхування – 39,0% та 39,4% відповідно.

Таким чином, на основі проведеного кількісного аналізу ринку страхування України й добровільних видів страхування, можна зробити висновок про те, що саме добровільне страхування займає високу питому вагу за преміями та виплатами на страховому ринку. А в умовах ринкової економіки добровільне страхування стає пріоритетним, і у зв'язку з цим на часі стоїть важлива проблема відродження довіри населення до страхування як однієї з дієвих форм соціального захисту громадян і посилення уваги страховиків до населення, як основного партнера. Одним з найважливіших напрямів розвитку і ефективного регулювання страхового ринку є забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності страховиків і страхувальників.

У переліку програм добровільного страхування, що пропонує страхова компанія СК ПрАТ «Українська страхова група», є різноманітні програми страхування та додаткового страхування, які дозволяють значно розширити страховий захист, що забезпечується основними програмами страхування.

У третьому розділі «Удосконалення механізму розвитку добровільного страхування в Україні» визначено проблеми та перспективи розвитку добровільного страхування в Україні.

Розвиток добровільних видів страхування є одним з найважливіших елементів ринкових відносин. Саме страхування є економічним, раціональним та доступним механізмом захисту інтересів суспільства та водночас є індикатором розвитку суспільства. Страхування також є потужною фінансовою системою, яке практично не поступається банківській сфері, Україна робить тільки перші кроки на шляху до інтеграції страхового ринку України у світовий.

Проте, є певні стримуючі фактори розвитку страхування та добровільних видів страхування, а саме: політична нестабільність в країні; економічна нестабільність; слабкі зовнішньоекономічні зв'язки України у сфері страхування з іншими країнами; проблеми з формуванням клієнтської бази страховиків; зосередження страхової діяльності переважно на майновому страхуванні юридичних осіб; низький рівень страхової культури населення; існування великої кількості страхових компаній з низьким рівнем капіталізації; нерозвиненість національної страхової інфраструктури; недостатній рівень і потенціал розвитку страхування за межами країни; низькі показники конкурентоспроможності українських страхових компаній; хронічний дефіцит грошових ресурсів у більшості підприємств і громадян; повільні темпи ринкової трансформації та реструктуризації реального сектора економіки.

Для подолання цих стримуючих факторів практикують поглинання і капіталізацію нерозвинених та малозабезпечених страхових компаній для зменшення кількості ризикових портфелів на ринку страхування. Важливим є також підвищення темпів зростання окремих видів добровільного страхування, поліпшення якості послуг, впровадження нових продуктів.

На сьогоднішній день ринок добровільного страхування в Україні не набув рівня розвитку притаманного страховим ринкам в розвинених країнах світу. Важливим завданням є вдосконалення його функціонування та інтеграція у європейський та світовий страховий простір.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі ми розглянули низку питань щодо сутності, функцій та класифікації добровільного страхування; особливостей надання послуг з добровільного страхування. Був зроблений аналіз основних тенденцій розвитку ринку страхування та добровільного страхування в Україні у 2016-2019 рр. та розглянуті страхові послуги і основні фінансові показники діяльності українських страховиків. Ми також зупинилися на проблемах розвитку добровільного страхування в Україні, основних сучасних тенденціях його розвитку; дослідили особливості надання послуг з добровільних видів страхування; визначили основні напрямки удосконалення та реформування ринку добровільного страхування в Україні та стратегічні перспективи його розвитку в майбутньому.

Для розвитку ринку добровільного страхування через його розширення та підвищення якості страхової послуги і довіри страхувальників до цих послуг необхідне поступове впровадження низки заходів, що пов'язані з такими факторами впливу:

- економічна стабілізація й недопущення зниження платоспроможності страховиків;
- перегляд тарифної політики страхових компаній, її удосконалення щодо відповідності вимогам сучасності;
- зростання ролі добровільного страхування у суспільстві як системи соціального захисту;
- запровадження програм інформування населення через засоби масової інформації про стан і перспективи добровільного страхування;
- відновлення довіри суспільства до страховиків;
- підвищення потужності страхових компаній шляхом збільшення розмірів власного капіталу, покращання організації роботи та надання якісних страхових послуг;
- активізація ролі держави та її органів у зміцненні та розвитку добровільного страхування;
- розширення міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією про діяльність страхових компаній, які надають послуги добровільного страхування, та ін.

Запропоновані заходи з удосконалення механізму функціонування і розвитку добровільного страхування в Україні є актуальними та потребують вирішення на сучасному етапі економічного розвитку.